

Lietuviai- Ukrainiečiai Draugijos Žinios

Відомості
Литовсько-
Українського
Товариства

Nr.2 (19)
2010

INFORMACINIS BIULETENIS
leidžiamas nuo 1932 metų

**Ukrainiečių draugijų veikla
Lietuvoje**
Діяльність товариств українців в
Литві

Istorija
Історія

Kultūra, švietimas, mokslas
Культура, освіта, наука

Asmenybės
Особистості

Lietuva ukrainiečių akimis
Литва очима українців

Etnografija
Етнографія

Kulinarija
Кулінарія

Reklama
Реклама

**Товариство литовеців
України у Львові вдячне
Міністерству закордонних
справ Литовської Республіки
за матеріальну підтримку
при підготовці видання.**

**Lvovo M. K. Čiurlionio mokykla
dėkinga Lietuvos Respublikos
užsienio reikalų ministerijos
užsienio lietuvių departamentui
už materialinę paramą rengiant
leidini.**

4 Šventė Vilniaus ukrainiečiai

5 Початки литовської протекції на Русі. Гедимін та
Ольгерд - "збирачі руських земель"

10 Лекция о литовском народе

15 Lietuvos tūkstantmečiui skirta konferencija
Співробітництво крізь тисячоліття: Україна та Литва

18 Віртуоз пера і шпиҳлера

20 Богдан Гурман: "Я захоплювався литовською графікою"

21 Вітаутас Вайтєкаускас: "Потрібна система ліквідації
правового невігластва"

23 Литовські настрої: трохи сонця в холодній воді

27 Міфи литовського народу і народна медицина
(частина 2)

29 Прості рецепти для зміцнення здоров'я

29 Ну ви і кози!

30 Легенды

31 Замальовки про самобутність

33 Užgavėnės
Масница

37 Диагностический аппарат Аратта

Вісник видає Школа літуаністики ім. М.К. Чюрльоніса Центру творчості дітей та юнацтва Галичини
Засновник - Товариство литовців України у Львові
Головний редактор - М. Троценко (Ренке)
Редактор україномовної частини - Л. Блашко
Дизайн: І. Новікова, К. Сімонсон
Адреса редакції: Україна, м. Львів - 79017, вул. Вахнянина, 29
Центр творчості дітей та юнацтва Галичини
Тел. (032) 25-51-08, E-mail: litmokyka@rambler.ru

Žinyną leidžia Lvovo M. K. Čiurlionio lietuvinistinė mokykla
Steigėjas - Ukrainos lietuvių draugija Lvove
Vyrainiusasis redaktorius - M. Trocenko (Renke)
Straipsnių ukrainiečių kalba redaktorė - L. Blažko
Dizainas: I. Novikova, K. Simonson
Redakcijos adresas: Ukraina, Lvovas - 79017, Vachnianyno g., 29
Halyčinos vaikų ir jaunimo kūrybos centras
Tel. (032) 25-51-08, E-mail: litmokyka@rambler.ru

www.uljs.org

Dr. Aldona KAČERAUSKIENĖ

Šventė Vilniaus ukrainiečiai

Ukrainiečiai yra ketvirtoji pagal dydį Lietuvos tautinė mažuma, turinti senas tradicijas. 1928 metais įsikūrė Lietuvių-ukrainiečių draugija, vadovaujama prof. Mykolo Biržiškos, kasmet minėjusi Taraso Ševčenkos gimimo ir mirties metines, šventusi ukrainiečių nacionalines šventes, populiarinusi ukrainiečių literatūrą, meną ir kultūrą mūsų tėvynėje. 1932 metų kovą buvo pradėtas leisti periodinis leidinys „Lietuvių-ukrainiečių draugijos žinios“, Vilniuje veikė Ukrainianiečių studentų sąjunga, 1938 metais įsteigta Lietuvos ukrainiečių švietimo kultūros draugija.

Įsibėgėjusių ukrainiečių draugijų veiklą nutraukė 1940 metų bolševikų okupacija, uždraudusi visas Lietuvoje veikusias organizacijas.

1989 metais Lietuvoje gyveno 44,8 tūkst. ukrainiečių. Dauguma jų įsitraukė į Lietuvos Atgimimą, dalyvavo mitinguose, palaikė Lietuvos Sajūdį. 1988 metais susibūrė Vilniaus ukrainiečių bendrija, o po metų įkurta Lietuvos ukrainiečių bendrija. Ukrainianiečiai mūsų tėvynėje puoselėja savo tautinę kultūrą, kai kuriuose miestuose veikia jų saviveikliniai kolektyvai. Ukrainianiečių vaikų dainų ir šokių ansamblis „Veselka“ koncertuoja Lietuvoje ir Ukrainoje. Dalis ukrainiečių priklauso graikų katalikų (unity) religinei bendruomenei, kuri meldžiasi Švč. Trejybės bažnyčioje Vilniuje.

Spalio 17 dieną susirinkę į Tautinių bendrijų namus ukrainiečiai paminėjo Vilniaus ukrainiečių bendrijos dvidešimtmetį. Ilgametę bendrijos pirmininkę gydytoją Natalią Sertvytienę, Lietuvą laikančią antraja tėvynė, Tautinių mažumų departamento direktorius Petras Petruskas apdovanoto auksiniu ženkleliu. Nebuvo užmiršti ir kiti aktyviausieji bendrijos nariai, jie apdovanoti sidabro ženkleliais ir padėkos raštais. Padėkos raštą gavo ir lietuvių mokslininkė dr. Aldona Vasiliauskienė, palaikanti ryšius ne tik su Vilniaus ukrainiečių bendrija ir dalyvaujančios veikloje, bet ir tyrinėjanti Lietuvos-Ukrainos kultūrines sąsajas. Jubiliejaus proga bendrijai sveikinimus per davė Seimo pirmininkas Česlovas Juršėnas, Ministrų Tarybos pirmininkas Gediminas Kirkilas, kai kurie Seimo nariai, Švietimo ir mokslo ministerijos atstovai, lietuvių grupė. Renginyje dalyvavo Ukrainos ambasadorius Lietuvoje, Švč. Trejybės bažnyčios dvasininkai. Koncertavo bendrijos saviveiklininkai ir Ukrainianiečių kultūros centro Visagine saviveiklininkai.

„XXI amžius“

Нариси історії середньовічної та ранньомодерної України.
Н. Яковенко / Київ, Вид-во. „Критика”, 2005.- 584 с.

Початки литовської протекції на Русі. Гедимін та Ольгерд - «збирачі руських земель». Велике князівство Литовське за Ольгердовичів і Вітовта

Після утвердження монгольської зверхності центральні та північні терени майбутньої України - Київське, Переяславське, Турово-Пінське й Чернігово-Сіверське князівства - на ціле століття сходять у тінь. Поштовхом до їхньої нової з'яви на історичній арені стає несподівана активність маленької вояовничої Литви, мешканців якої давньоруські літописці поблажливо називали «людьми з боліт». Уперше про «литву» згадують під 1009 р. німецькі писемні джерела, окреслюючи цією назвою племінне угруповання балтів, які заселяли південно-східні регіони сучасної Литви та прилеглі терени Білорусі між річками Німаном і Вілією. У XII ст. полоцькі, вітебські й менські князі використовували литовські дружини у власних походах; вірогідно, литовські племена були якийсь час підпорядковані Полоцьку. Проте, у міру ослаблення руських князівств Литва починає перетворюватися на самостійну військову силу: з хроніки Генриха Латиша відомо, що між 1201-1236 рр. литовські племінні князі (кунігаси) вже самі здійснили низку добичницьких походів на землі Тевтонського Ордену, Польщу, Полоччину й Смоленщину.

У середині XIII ст., коли на Русь накотилася велика хвиля степовиків, Литва теж не уникла випробування. Воно прийшло у подобі лицарів-хрестоносців,

творців двох держав на балтійському узбережжі - Тевтонського Ордену (більш менш сучасна Прусія) та Ливонського Ордену (нинішні Латвія й Естонія). У 1237 р. обидва ордени об'єдналися, висунувши за стратегічну мету під-порядкування Жемайтії - північно-західного терену теперішньої Литви, яка розділяла території обох держав. Орденська загроза примусила аморфні племінні союзи литовців згуртуватися у міцну, боєздатну й агресивну одиницю, готову не лише до відсічі лицарям-хрестоносцям, але й до розширення кордонів, аби потенційно примножити власні сили. Перші звістки про об'єднання кількох литовських племен під владою князя Міндовга припадають на 1240-ві рр.; до «держави Міндовга» від самого початку ввійшло й Середнє Понімання, або так звана Чорна Русь, із містами Новогрудок, Гродно, Слонім та ін. (зокрема, в Новогрудку якийсь час була й Міндовгова резиденція). У 1251 р. литовський «кунігас» навіть охрестився за католицьким обрядом і був коронований, але невдовзі у чергових перипетіях воєн з Орденом зрікся і християнства, і корони, оскільки потребував підтримки язичницької знаті. Після загибелі Міндовга (1263), розпочалася тривала боротьба за владу, переможцем із якої аж у 1295 р. вийшов Вітенас - представник одного з племінних княжих родів. За його

правління (1295-1315) Литовська держава набула окресленіших форм, проте її остаточне зміцнення припало вже на часи володарювання Вітенасового брата Гедиміна (1316-1341), який уперше почав титулувати себе «великим князем литовським, руським і жемайтійським», об'єднавши під своєю зверхністю окрім литовських і жемайтійських племінних князів іще й декого з Рюриковичів - володарів руських князівств на території сучасної Білорусі.

Найхарактернішою прикметою цього політичного утворення, яке сам Гедимін називав «королівством литвинів і русинів», був етнічно-віросповідний симбіоз язичників-балтів та їхніх православних сусідів-слов'ян. І коли спочатку йшлося передусім про згадане вже Понімання, де виразного етнічного кордону поміж балтами й слов'янами не існувало ніколи, то згодом поступово, шляхом запрошень на княжі столи й династичних переплетень, Литовська держава стала втягувати в себе решту білоруських князівств, у тому числі значніших: Полоцьке, Вітебське, Менське, Заславське та ін. Розширення його території на південь, на землі України, теж навряд чи можна кваліфікувати як завоювання у точному значенні цього слова. Скажімо, перехід до литовської держави Підляшша і Турово-Пінщини

вже за правління Вітенаса (1295-1315) стався за невідомих обставин і цілком непомітно на загальнополітичному тлі. Ще спрямованішим стає рух на південь за Гедиміна - засновника династії Гедиміновичів, із якої вийшло кілька потужних княжих родів, які з останньої чверті XIV ст. осядуть на Волині й Київщині.

Гедимін та Ольгерд - «збирачі руських земель»

Між 1316 і 1320 р. починається зближення Литви з галицько-волинськими князями, скріплене шлюбом Гедимінового сина Любарта з дочкою володимирського князя Андрія Юрійовича. Після загибелі близько 1323 р. князя Андрія та його брата Лева, останніх Романовичів, Гедимін, згідно з пізнішою легендою, нібіто здійснив збройний похід на Волинь, що сучасні літуваністи заперечують. Із певністю можна констатувати лише те, що литовські претензії до галицько-волинської спадщини (коли такі справді були) успіхом не увінчалися: у 1324 р. волинські бояри запросили на престол Болеслава, племінника покійних Лева й Андрія Юрійовичів, сина їхньої сестри та мазовецького князя Тройдена. Зближення між ним і Гедиміном фіксується у 1331 р. завдяки шлюбові Болеслава з дочкою Гедиміна Офкою. Врешті, отруївши нелюбого їм Болеслава, волинські бояри у 1340 р. запрошуєть на княжий стіл уже згаданого Гедимінового сина Любарта - зятя Романовичів, який був охрещений під іменем Дмитро. В підсумку тривалих воєн за галицьку спадщину, як уже згадувалося, Волинська та Берестейська землі були визнані династичною власністю роду Гедиміна. Щодо Києва, то існує легендарний переказ про Гедимінів похід сюди нібіто в 1320 р., як і у випадку з Волинню, недостовірний.

Реальні сліди просування литовців на Подніпров'я сягають другої половини 1340-х, коли Гедиміновому синові Ольгерду, тодішньому великому князеві литовському, був підпорядкований, серед іншого, Любеч із волостю. Тоді ж, у 1340-х, скориставшися з ослаблення Золотої Орди, інший Гедимінів син Коріат-Михайл розпочинав просування на Поділля - обшир, що оформився в самостійну адміністративно-територіальну одиницю вже за монгольських часів, охоплюючи простір між Дніпром і Дністром зі сходу на захід та між Россю й Чорним морем - з півночі на південь. Коріат та його сини утверджуються передусім у західній частині цього регіону, або так званому Малому Поділлі, що обіймало околиці Кам'янця [нині Кам'янець-Подільський], Смотрича, Червонограда, Скалий Бакоти.

Тим часом після смерті Гедиміна (1345) у Великому князівстві Литовському встановлюється співправління двох його синів - Ольгерда й Кейстута: Кейстутові підлягали Жемайтія, Литва і традиційно пов'язана з нею поніманська Чорна Русь, а Ольгердові - решта руських земель. Тож саме за Ольгерда Гедиміновича (1345-1377) відбулося приєднання до Великого Князівства Чернігово-Сіверщини та Наддніпрянщини. Цьому чималою мірою посприяв політичний розкол у Золотій Орді, яка впродовж 1359-1380-х рр. була аrenoю запеклої міжусобної війни, врешті розколоввшись на дві взаємворожі половини й поступово втрачаючи під владні території (наприклад, саме у 1359 р. у межиріччі нижнього Дунаю та Дністра виникло Молдавське князівство). На зламі 1350-1360-х рр. Ольгердові вдалося витиснути ординців із Гомельщини, Чернігівщини, Переяславщини. Помітну роль у цьому

відіграла битва на Синіх Водах [нині река Синюха, в околицях Новоград-Волинського Кіровоградської обл.], що сталася, вірогідно, між 24 вересня 25 грудня 1362 року. Військо Ольгерда, який особисто брав у війні участь, складалося не лише з його лицарів, а й із загонів боярства Київщини та Чернігово-Сіверщини й відділів Любарта з Волині та князів Коріатовичів з Поділля. Супротивниками з'єднаних русько-литовських сил виступало троє татарських беїв, або, як їх називають пізніші літописи, «цариків»: Кутлубах-солтан (Кутлуг-Бей), Качибірей-солтан (Хаджи-Бей) і Диментер-солтан (Димитр) - правителі Кримської, Переопської і Ямболукської (Джамбайлуцької) Орд, що виділилися у першій половині XIV ст. з колишнього улусу Ногая і контролювали Поділля та степи Північного Причорномор'я. Перемога на Синіх Водах, як припускають одні історики, відсунула межі території, під владніх Золотої Орди, на Дніпро до порогів, а на Дністрі до його чорноморського гирла.

Велике князівство Литовське за Ольгердовичів і Вітовта

Створене без помітних завойовницьких зусиль Велике князівство Литовське було державою, в якій титульний народ, у суті речей, тільки назвою і був представлений. Близько 90 % його населення складали русини, тобто майбутні білоруси й українці, а співвідношення території, заселеної ними літовцями, на першу третину XV ст. обраховують як 12:1. Коли згадаємо, що литовська мова на той час іще не була писемною, стане зрозумілою стрімка кар'єра в цій державі «руської» мови: саме вона стала мовою двору й органів управління, а руські традиції публічного побуту й інститути влади, дещо змодифі-

кувавшись, утвердилися як загальновизнані.

До кінця XIV ст. Велике Князівство залишалося конгломератом регіонів із дуже строкатим статусом, об'ємлюючи: домен великого князя; «зbezкняжені» землі-анекси, підпорядковані його намісникам; служебні княжиння васалів великого князя; врешті удільні князівства тих чи тих представників правлячої династії. До останніх, зокрема, належали й Київське, Новгород-Сіверське, Волинське та Подільське князівства. Київським та сіверським удільними володарями стали сини великого князя Ольгерда - Володимир і Дмитро-Корибут; на Волині княжив Ольгердів брат Любарт, а після Любarta - його син Федір; на Поділлі утвердилися Коріатовичі, сини Ольгердового брата Коріата Гедиміновича.

Іхні удільні князівства були своєрідними „державами в державі”. Гедимінових нащадків зобов'язувала «покора», тобто визнання зверхності великого князя литовського, а в решті питань вони розпоряджалися «з повним правом і панством». Охрещених за православним обрядом, поодружуваних із руськими княжнами, привчених до традицій місцевого побуту Гедиміновичів не сприймали як завойовників, навпаки вони перебували у доброму порозумінні з руською знаттю, що вважала їх «своїми» князями й цілком підтримувала їхню незалежну щодо Вільна позицію. Для прикладу, власну монету бив у Києві Володимир Ольгердович, титулуючися «з Божої ласки князем Київським», тобто суворенным володарем; мало зважав на великого князя Дмитро-Корибут Ольгердович, проводячи власну зовнішню політику в партнерстві з близькими сусідами по

прикордонню - московським і тверським князями; не надто обтягували себе обов'язком «покори» на далекому Поділлі брати Коріатовичі, заклопотані сусідством татар. По руських князівствах розгортаються масштабні фортифікаційні роботи, ініційовані новими правителями. У Києві в другій половині XIV ст. на високому пагорбі над ремісничим Подолом і Княжою Горою з наказу Володимира Ольгердовича виростає міцний замок із дубових колод, що проіснував із певними перебудовами аж до середини XVII століття. За Любарта Гедиміновича зазнає суттєвої модернізації Луцький замок, споруджений наприкінці XIII - у першій четверті XIV ст.: надбудовується ще по одному ярусу до його вежі на 3-4 метри піднімаються замкові стіни, обладнані бійницями, пристосованими для вже поширеної на той час вогнепальної зброї. Вражає розмах оборонного будівництва на Поділлі, започаткованого при Коріатовичах, особливо докорінна перебудова фортеці міських укріплень неприступного Кам'янця та Скали Подільської. З усього цього видно, що Гедиміновичі не почувалися на Русі людьми тимчасовими.

Не помітно змін і в становищі корінних мешканців. Адже залишилися в силі руські закони і звичаї, від кінця XIV ст. підтверджувані в договорах («рядах») великого князя з місцевими землевласниками та городянами. За боярами-войнами закріплено їхні землі, з яких належить служити збройну службу на виклик удільного князя; по містах, як і давніше, живе торговий і ремісничий люд у «праві міському руському». Врешті, стрімко підносяться багатство та вплив Церкви, яка отримала в особі новонавернених язичників щедрих благодійників.

Наприклад, на кошти Коріатовичів відновлюється з руїн Бакотський скельний монастир. Ревним патроном Києво-Печерського монастиря стає Володимир Ольгердович, похований згодом в Успенському соборі головної святині Русі. Про погляд київського князя на свою роль у церковному житті свідчить такий красномовний епізод: коли в 1383 р. константинопольський патріарх висвятив на київську митрополію Діонісія, чия кандидатура з політичних міркувань була небажана для князя, Володимир наказав ув'язнити новопоставленого ієрарха, заявивши йому: «Пішов єси на митрополію в Царград без нашого повеління».

Тож невідомо, як склалася б у майбутньому доля України, і чи не існувало б сьогодні на її обшири кількох незалежних держав, що вирости з князівств литовської удільної доби, якби не випадок, котрий із багатьох причин став переломним. У 1370 р. помер без нащадка чоловічої статі останній польський король із династії Пястів Казимир III. За підтримки польських лицарів на престол було зведено його племінника Людвіка Угорського. Він теж не мав синів, але, роблячи поступки лицарству-шляхті, добився згоди на те, щоби престол успадкувала одна з його дочок. Так після його смерті (1382 р.) на троні опинилася онука Казимира III Ядвіга, коронована 1384 р. у віці зaledве 11 років. Проте, згідно з польськими звичаями, владу можна було обійтися лише «по мечу»: королева царствує, не правлячи, - і після довгих дебатів придворні магнати вирішили запросити за чоловіка для юної Ядвіги найперспективнішого партнера у боротьбі з Орденом - тодішнього великого князя литовського Ягайла Ольгердовича. А платою за

польську корону мусило стати визнання її зверхності над Великим князівством Литовським. Така акція мала зміцнити розхитане внутрішніми незгодами Польське королівство і водночас влаштовувала Ягайла, чиї власні позиції виглядали досить непевно. Передсмертна воля Ольгерда, який, умираючи (1377), заповів престол не старшому синові, а одному з молодших, та ще й від другої жінки, викликала збройну протидію старших Ольгердовичів - полоцького князя Андрія та брянського Дмитра. Водночас, розчищаючи дорогу до влади, Ягайло наказав убити свого дядька й опікуна Кейстута (1382), лідера литовських язичників, що ставило молодого князя в опозицію до Жемайтії - оплоту язичництва. Саме звідси у 1383-1384 рр. за допомогою Ордену почав наступати Кейстутів син Вітовт. І хоча хиткої домовленості вдалося досягти, але перспективи Ягайлової правління складалися туманно.

У цій ситуації Ягайло радо пішов назустріч польській пропозиції. Тож 14 серпня 1385 р. в Креві [нині містечко Гродненської обл. в Білорусі], у присутності польських послів та своїх братів-свідків, Ягайло підписав пункти зобов'язання, серед яких два найголовніші - «привернути свій народ до святої Католицької Римської Церкви» й «навіки приєднати» [applicare] землі Литви й Русі до Польського королівства. Текст зобов'язання не уточнював, що йшлося про язичників Литви, а не християн грецького обряду, тож маємо тут чи не перший камінь у фундамент майбутніх непорозумінь. 15 лютого 1386 р. під іменем Владислава Ягайло прийняв хрещення за латинським обрядом, після чого був обвінчаний з Ядвігою і коронований у Krakovі pro

domino et rege Regni Poloniae[«як пан і король Королівства Польського»]. Віднині він мав об'єднувати в одній особі владу короля Польщі й великого князя литовського.

Перший пункт зобов'язання - охрестити язичників-литовців - Ягайлів вдалося виконати швидко й без ускладнень: наприкінці 1386 р. - на початку 1387 р. розпочалася акція схрещування останніх язичників Європи й було створене перше єпископство з центром у Вільні. Натомість політичний аспект унії уже в 1386 р. став проблематичним, наштовхнувшись на опозицію Андрія Ольгердовича, князя полоцького, а в 1389 р. - на спротив знаті Литви й Чорної Русі. Опозицію очолив Вітовт Кейстутович, двоюрідний Ягайлів брат і конкурент у боротьбі за великорійський престол. Після низки збройних сутичок Владислав Ягайло у 1392 р. змушений був визнати Вітовта своїм довічним намісником, а 1398 р. той проголосив себе повновладним великим князем литовським під номінальною зверхністю польського короля, чим фактично розірвав Кревську унію.

Людина непересічних політичних та військових талантів, Вітовт Великий (як його прийнято називати у литовській традиції) упродовж свого майже 40-літнього (1392-1430) правління зумів поставити аморфний конгломерат земель, що склався в Ольгердову добу, у більшу залежність від великого князя. Жертвами зініційованих ним централізаторських акцій стали й володарі українських удільних князівств. Упродовж 1393-1395 рр. Вітовт одного за одним позбавляє влади вже згаданих Федора Любартовича Волинського, Володимира Ольгердовича Київського,

Дмитра - Корибута Ольгердовича Сіверського, Федора Коріатовича Подільського. На їхнє місце були посаджені або намісники (як у Луцьку), або залежні від Вітовта князі-державці (як у Києві, де від кінця XIV до 30-х рр. XV ст. порядкували литвини Гольшанські: Іван, його син Андрій та онук Михайло). Так тривало до смерті Вітовта (1430 р.), який твердою рукою придушував сепаратистські настрої, а в столичному Вільні оточив себе придворною знаттю - католиками, намагаючись із Церкви зробити міцний підмурівок для держави.

Авторитету Вітовтові додавала й показна зовнішня політика. З'єднаним польсько-литовським силам (що мали у своєму складі також київську, кременецьку і стародубську корогви) вдалося розгромити рицарське військо Ордену у знаменитій битві 15 липня 1410 р. під с. Грюнвальдом [литовське Жальгірис; нині на території Ольштинського воєводства Польщі]. Дипломатичним відлунням цієї перемоги стала пропозиція «чеських станів» передати корону померлого в 1419 р. без спадкоємців Вацлава IV Владиславу Ягайлу, а той, своєю чергою, переадресував запрошення Вітовту. «Намісником Чеського королівства» з руки Вітовта став у 1422 р. один із мого племінників - Зигмунт Корибутович, син Дмитра-Корибута Ольгердовича Сіверського. Чеська акція не набула розвитку, бо їй активно протидіяв німецький імператор, який, утім, запропонував як своєрідну компенсацію великому князеві литовському королівську корону, офіційно заявивши про це на так званому «з'їзді монархів» у Луцьку в році. Сам акт коронації планувався на 8 вересня 1430 р. у Вільні, куди вже навіть

почали з'їжджатися високі гості: великий московський князь, обидва магістри Ордену та ін. Проте за наказом Владислава Ягайла, противника піднесення Великого князівства Литовського до рангу незалежного королівства, послів імператора, які везли до Вільна корону, перехопили, і коронування довелося відкласти. Вітовтові не судилося його дочекатися: півтора місяці по тому, 27 жовтня р., він раптово помер.

У пам'яті мешканців Великого князівства Литовського Вітовт перетворився на символ закону й справедливості, певну точку відліку «доброї старовини», з якої розпочалося впорядкування держави. На апеляції до його авторитету натрапляємо ще й у XVI ст. - у часто вживаний в документах формулі: «Як було за князя Вітовта». А невдовзі після його смерті анонімний русин, автор панегірика «Похвала князю Вітовту», називаючи покійного «славним царем», піднесено писав: „Не можна ісповідати, ні писанію передати діла великого

господаря, яко не можна ні кому испитати висота небесная й глубина морская...”.

Однак володаря - спадкоємця, рівного за силою Вітовтові, не знайшлося. Відтак по його смерті негайно розпалося й збиті докупи велиkokняжою волею державне утворення. На довгі роки країна впала у вир династичної війни, що оголила її доти тамовані внутрішні суперечності й сформувала дві протиборчі течії, очолені представниками двох гілок роду Гедиміна. Цей розподіл опосередковано відзеркалив неоднорідність складових частин держави, однією з яких було її первісне, переважно литовське ядро, а другою - терени колишніх руських князівств, незрівнянно більші за територією та за чисельністю населення. Показово, проте, що в цьому протистоянні вже не мало значення, що на чолі «Русі» стояли такі самі Гедимінові нащадки, як і на чолі «Литви». А симільовані руським оточенням, вони зберігали зв'язок із Вільном хіба у вигляді символічного династичного

знаку, а насправді реpreзентували інтереси та настрої місцевих еліт. Непевна рівновага політичного паритету захитається вже тоді, коли владу обійняв ставленик «Литви» Вітовт, що висувало литовську й чорноруську знать на чільне місце. Ще більше порушила її крута політика нового великого князя, спрямована на ліквідацію удільної автономії руських околиць. А оскільки головну ставку у своїх починаннях Вітовт робив на підтримку Польщі та Католицької Церкви, це додатково посилювало нездовolenня руських аристократів. Відтак, після смерті авторитетного правителя, відцентровий рух швидко вилився у війну за велиkokняжий престол, що з 1432 по 1438 р. точилася між молодшим братом Вітовта Зигмунтом Кейстутовичем та наймолодшим з Ольгердових синів, братом Владислава Ягайла Свидригайлом.

Вільнюс - столиця Литви і найбільше місто країни, розміщене на річці Няріс. У древніх історичних письменах переважає його назва Вільня, Wilnia, Vilna. У пам'ятках писемності, починаючи з XIV ст., використовується форма Wilno, Vilno та інші назви. У литовських пам'ятках писемності 1600, 1653 та пізніших років зустрічається варіант Vilnius. Перша згадка про Вільнюс датується XII століттям. З 1323 року вважається столицею Великого князівства Литовського та резиденцією литовських князів.

Адам Мицкевич (1798 - 1855) является наиболее известным поэтом земель Великого княжества Литовского. Родившийся в Новогрудке (в современной Беларуси), спустя три года после гибели Великого Княжества Литовского, он был горячим патриотом Литвы. Происходя из литовского рода Рымвидов-Мицкевичей, который в XVII в. переселился в Новогрудок из этнической Литвы (Радуньского прихода), он вырос в белорусском и польском окружении. Он писал по-польски, но все его мысли и мечты были связаны с литовским народом. Он немножко подучил литовский язык, чтобы понять литовские народные песни, и писал романтические поэмы о прошлом Литвы. Нынешние литовцы, поляки и белорусы считают Адама Мицкевича своим поэтом. В лице Адама Мицкевича все культурные традиции Великого Княжества Литовского объединились, чтобы создать величественный памятник раннему периоду истории Литвы.

СЛАВЯНСКАЯ ЛИТЕРАТУРА. XV ЛЕКЦИЯ (ЛЕКЦИЯ О ЛИТОВСКОМ НАРОДЕ) ИЗ ЛЕКЦИЙ В COLLÈGE DE FRANCE

(Литовская мифология. Взгляд на литовскую историю. - Этот народ является ответвлением индийского народа. - Его влияния на севере. - Причина его нынешней неактивности).

24 марта 1843 г.

Господа!

Анализ славянской мифологии мы завершим рассмотрением литовской мифологии; этим путём до нас шли все этнографы и мифологи нашего времени, которые с течением времени брались за изучение славянской мифологии. Лишь изучив древность и традиции литовцев, они могут охватить всю полноту славянских религий. Потому наименее известное в Европе племя и имеющий наименьшее число письменных текстов язык стали, тем не менее, ключом к решению стольких проблем.

Вам знакома история литовского народа. Отброшенный к побережью Балтийского моря, он в некотором роде напоминает Бретань. Стиснутый морем и реками Вислой, Неманом и Западной Двиной, отделённый цепью пущ, лесов и озёр от финских и славянских племён, он всегда оставался для этих соседей чужим; много веков неизвестный, затем внезапно ставший завоевателем и законодателем славянских земель, то союзник Польши, то вновь правитель многих русских княжеств, он хранит свои традиции и языки, как кажется, совсем не вспоминает о своих отношениях с Россией и Польшей. Сегодня уже признано, что литовский язык старейший из языков, употребляемых на Европейском материке. Бопп, Клапрот и Болен в своих исследованиях неоспоримо доказали эту истину. По мнению барона Экштайна, это старейший после санскрита язык, в наименьшей степени подвергнувшийся изменениям. Однако он не имеет большого числа письменных памятников, поэтому для прояснения литовских традиций приходится опираться на славянский язык. Среди литовцев мы встречаем первобытное мышление, дух различных традиций, а желая их понять, прибегаем к помощи славянского языка; этот метод использовали уже цитировавшиеся и обсуждавшиеся нами учёные, Хануш и изредка Данковский.

Так, невидимое, непознанное божество, всеобщий дух индусов Браhma, а у литовцев Praamjimas проявляется и показывает свою эманацию как Dievai, что по-литовски означает божества и что нам было бы сложно понять, если бы не было славянского слова d z i e j, d z i a c, то есть действовать. Данковский объясняет греческое слово Zeus (греки произносят его, как Dzejs) словом dziej, корень которого в польских словах dobrodzię, kołodzię. Theoos (Θεός). Zeus; Dziej - это божество, ставшее